

Buletin de analiză politică

Anul II, nr. 15 (22), 8 august 2003

Buletin editat de Institutul Social Democrat “Ovidiu Șincai”
Reproducerea integrală sau parțială a textelor este permisă numai cu acordul ISD

SUMAR

I. Analiză politică internă

- **Teodor Meleşcanu - profil comunicațional** 3

II. Analiza politică internațională

- **Berlusconi și proiectul Marii Europe** 7

I. Analiză politică internă

Teodor Meleşcanu - profil comunicațional

1. Etape ale carierei politice

Evoluția din punct de vedere comunicațional a lui Teodor Meleşcanu a fost sinuoasă. Ținând cont de două criterii (gradul de vizibilitate - în mare parte conferit de funcția/statutul politic și poziția sa în interiorul fluxurilor de comunicare) etapele parcurse sunt următoarele:

- 1992-1996 - vizibilitate mare/comunicator secundar - ministru de externe;
- 1996-1997 - vizibilitate mică/comunicator secundar - membru PDSR;
- 1997-2000 - vizibilitate maximă - comunicator prim - președinte ApR;
- 2000-2003 - vizibilitate mică - comunicator secundar - vicepreședinte PNL.

Așadar, Meleşcanu a beneficiat de vizibilitate publică în trei feluri:

1. ca urmare a relației cu PDSR și a poziției deținute în guvernul Văcăroiu. Această poziție era una „tehnică”. Meleşcanu nu era un formator de mesaj (așa cum este un prim - ministru), ci un actor secundar, care preia mesajul și îl transmite fără o intervenție prea mare. Înscriș în PDSR, Meleşcanu a avut o vizibilitate minoră, suprapusă faptului că a rămas în continuare actor comunicațional secundar - înscrierea sa în PDSR este recunoașterea acestui statut secundar;

2. perioada ApR - protagonist al unei sciziuni care dorea să reprezinte la momentul 1997 o alternativă „luminată” la PDSR. A fost vizibil și pentru că a fost singura sciziune majoră

după despărțirea FSN - FDSN și pentru că a fost singura dată când Meleşcanu a fost formator și purtător primar de mesaj. Cariera sa în această calitate a fost marcată de eșecul din 2000, apoi a evoluat invers față de perioada 1992 - 1997, adică de la o vizibilitate mare spre una minoră și dinspre o proprietate a mesajului spre calitatea de purtător secundar de mesaj;

3. ca urmare a relației cu PNL, Meleşcanu revine oarecum la situația din 1996-1997, în sensul că expunerea sa publică este mică și nu este un formator și vector principal de mesaje. Preocuparea sa este să își (re)construiască o imagine publică de o magnitudine comparabilă cu cea din perioada post- 1997.

Așadar, vizibilitatea sa a fost maximă atât timp cât a avut o relație cu PDSR, fie ca membru, fie ca dizident. ApR și Meleşcanu au încercat să își asume o identitate pozitivă prin raportare la PDSR (dizidență a acestui partid), dar și la restul spectrului politic (CDR și PD). În ceea ce privește calitatea de comunicator a lui Meleşcanu, el a fost incapabil să producă un mesaj pozitiv și semnificativ pentru electorat și a optat apoi pentru retragerea în spațiul discursiv al politicii externe.

2. Tematică și imagine

Din punctul de vedere al temelor abordate în discursul lui Meleşcanu, există, de asemenea, o evoluție simetrică: în perioada 1992-1996

Meleşcanu s-a individualizat tematic în calitate sa de ministru de externe, calitate care impune o specializare nu doar în privința unui anumit conținut tematic al mesajelor cu care persoana respectivă este asociată, ci și în ceea ce privește conduita extraverbală. Ca ministru de externe, Meleşcanu a fost perceput conform cadrului format de așteptările generale față de respectiva poziție, așa cum au fost priviți toți miniștrii de externe de după 1989. Elementele constitutive ale cadrului erau: competența, echilibrul, „eleganța” comportamentului, o relativă neimplicare în viața politică internă.

Ulterior, între 1997-2000 se poate constata o extindere tematică corespunzătoare perioadei în care Meleşcanu a fost președinte al ApR. Această extindere a fost asociată cu un nou Teodor Meleşcanu: politicianul. Imaginea pe care a încercat să și-o construiască s-a bazat pe cea de ministru de externe în guvernul Văcăroiu. Slaba asociere cu viața politică internă înainte de 1996 a contribuit la construirea unui capital simbolic și este un factor important al popularității pe care o avea Meleşcanu în calitate de președinte ApR. Totuși, construcția unei imagini care să se poată baza total pe cea de ministru nu a fost posibilă, parțial din cauza parametrilor noi în care Meleşcanu trebuia să evolueze și în care nu mai era posibil să fie perceput la fel de echilibrat, „diplomat” etc. Situația s-a agravat după ce ApR a fost delegitimată constant de către celelalte partide de pe partea stângă a spectrului, mai ales de către PDSR și PD.

După 2000 și după înscrierea în PNL, Meleşcanu a revenit la o comunicare specializată pe probleme externe, însă dintr-o poziție cu un incomparabil mai mic impact. În actuala etapă a existenței sale politice, problema pe care trebuie să o rezolve Meleşcanu este edificarea unei noi imagini, deoarece cea din 1992-2000 a fost marcată de următoarele carențe:

1. asocierea cu eșecul electoral din 2000.

Momentul 1997-2000 a reflectat faptul că de Meleşcanu nu s-a legat un proiect politic credibil, care să poată atrage o parte semnificativă a PDSR, ci doar electorat capitalizat accidental;

2. trecerea de la o formațiune politică la alta, ceea ce implică recunoașterea implicită a eșecului politic personal și de imagine cu această formațiune.

3. Legitimare și delegitimare

Meleşcanu este un politician cu un anumit trecut politic, ceea ce face ca activitatea sa în PNL să nu poată fi la fel de degrevată de trecut precum cea a lui Emil Boc în PD, de exemplu. De aceea, după 2001, Meleşcanu a trebuit să lucreze la construcția unei imagini personale, care să îndeplinească două obiective: să selecteze și să rețină din vechea „imagine Meleşcanu” elementele utile și să se acorde cu noul cadru politic în care activează, respectiv PNL, fără a suferi acuzații de „traseism” politic. Calea pe care Meleşcanu a mers în acest demers de legitimare este cea mai uzitată și anume, ancorarea construcției de imagine în competențele sale din domeniul politicii externe și relațiilor internaționale. El își proiectează imaginea de personaj competent, care se ocupă de „probleme fundamentale” - politică externă - și nu de chestiuni percepute ca minore (subiecte de zi cu zi, cultură etc.). Specializarea discursului este un atribut specific, în primul rând, al „politicianului tehnocrat”, gen din care aspiră să facă parte și Meleşcanu.

În interiorul PNL, Meleşcanu și-a asumat rolul de autor de discurs pe probleme externe, încadrându-se în distribuția specializată a comunicării existentă în PNL. În această calitate, el este un vector secundar, din aceeași categorie cu Ludovic Orban, Crin Antonescu și Mona Muscă. Totuși, Meleşcanu are încă probleme în a fi receptat ca „liberal” în actualul său partid, mai ales că alegerea lui Stolojan în funcția

de președinte a generat în rândul membrilor temerea de „deviere spre stânga” a PNL. Pentru a realiza mai clar locul pe care Meleşcanu îl ocupă în interiorul PNL, trebuie menționat faptul că el nu a fost vectorul vreunei campanii publice care să poarte marca PNL, așa cum au fost Mona Muscă sau Ludovic Orban.

O altă caracteristică pe care Meleşcanu doarește să o transmită este echilibrul. El a ținut să își facă publică această atitudine în decursul disputelor din iulie -august 2002 din PNL, când a chemat la încetarea „luptelor fratricide” din interiorul partidului și a intenționat să se prezinte ca posibil mediator (împreună cu foștii membrii ApR care l-au urmat în PNL) între taberele vădit extreme. Poziția sa mediană, care nu se angajează decisiv în nici o direcție, nu are ieșiri spectaculoase, este evidentă și în gradul scăzut de abatere de la ceea ce ar putea fi caracterizat ca „discurs neutru”. În această privință, Meleşcanu se deosebește de Traian Băsescu sau Eugen Nicolăescu și se apropie de Stolojan (parțial). Această percepție este transmisă și de expunerea publică relativ redusă pe care Meleşcanu o are.

Evident, legitimarea implică delegitimare. Meleşcanu are nevoie să se legitimeze prin delegitimarea unui adversar sau discurs advers. În această privință, Meleşcanu practică același tip de discurs pe care îl practică ceilalți membri marcanți ai PNL - atacarea PSD din interiorul ariei de competență a fiecăruia. Problema cea mai mare pentru el este că, în calitate de comunicator, este axat pe problematica internațională și de politică externă, care are câteva particularități în ceea ce privește utilizarea sa în politica internă. În această problemă se manifestă clar o anumită relație între politica externă și cea internă, vizibilă mai ales după 2000: faptul că indiferent de obiectivele de politică internă, acordul asupra celor de politică externă și asupra priorităților a fost pre-valent. Acest fapt face ca politica externă să nu

fie pentru opoziție o temă ușor exploatabilă, deoarece și guvernul și opoziția susțin în esență aceleași lucruri: dezirabilitatea integrării europene, integrarea în NATO, ralierea la efortul împotriva terorismului etc. Apoi, șansele lui Meleşcanu de a obține capital politic în această arie sunt incomparabil mai mici decât în perioada 1997-2000, când acuzațiile în materie de politică externă aveau un mai mare impact - vezi episodul intervenției NATO din Kosovo și reacția opoziției față de poziția guvernului. Realitățile de politică externă sunt altele după intrarea României în NATO decât cele din perioada menționată.

De asemenea, situarea lui Meleşcanu trebuie să fie evaluată și în funcție de ceilalți actori care activează în acest spațiu discursiv. În condițiile în care spațiul respectiv este ocupat de indivizi mult mai dinamici și mai bine cotați ca popularitate, implicarea lui Meleşcanu este privită ca superfluă și desuetă.

În aceste condiții, singurul lucru care mai rămâne de făcut, dacă un politician este în opoziție și are ca temă predilectă problematica externă, este să speculeze aplicarea concretă a anumitor proceduri, știind că principiile majore nu vor fi niciodată puse în discuție. Ca urmare, Teodor Meleşcanu este permanent pus în poziția de a specula teme conjuncturale, precum relația România - UE în perioada războiului din Irak, rolul României în reconstrucția Irakului și (mai puțin) integrarea europeană.

Aceste teme nu au potențialul de a îi aduce foarte mult capital lui Meleşcanu din două motive. Primul îl constituie evoluțiile pozitive din ultimul an în ceea ce privește politica externă a României, care invalidează un discurs delegitimator în această direcție. Al doilea motiv este că problematica politicii externe, în pofida notorietății sale în rândul opiniei publice, nu este una fundamentală în ceea ce privește impactul direct asupra existenței celei mai mari părți a populației.

Concluzii și recomandări

Teodor Meleșcanu este un actor comunicațional secundar, care are un rol de purtător de mesaj (al PNL) într-o zonă care nu aduce de obicei foarte mult capital politic. De aceea perspectivele de a acumula capital politic ale lui Teodor Meleșcanu sunt limitate. Axarea sa pe tematica de politică externă și slaba reprezentare a altor teme este pe de o parte benefică - asigură o identificare clară a emițătorului - dar are și riscuri - în condițiile în care principala șansă de a se face vizibil este atacarea PSD, iar atacarea PSD înseamnă în cazul politicii externe atacarea unor principii asupra cărora există un consens. Probabil că o mai mare insistență pe problemele pe care le are România în procesul de integrare i-ar aduce o vizi-

bilitate mai mare (PNL are un discurs în curs de clarificare în acest sens), însă nu și o popularitate mai mare. De asemenea, Meleșcanu este un actor comunicațional total dependent de mediul în care comunică: el doar reacționează la input-urile din sistem (evoluțiile din politica externă).

În aceste condiții, PSD trebuie să submi-neze singura bază pe care Meleșcanu încearcă să-și construiască legitimitate. În acest scop, este necesar să ocupe discursiv spațiul politicii externe, acreditând actori discursivi competenți care să poată cu ușurință să îl pună în umbră pe Teodor Meleșcanu. În paralel, trebuie subliniată necesitatea promovării unor politicieni tineri și dinamici care să înlocuiască vechile generații de politicieni din diplomație.

II. Analiza politică internațională

Berlusconi și proiectul Marii Europe

Disputa dintre Silvio Berlusconi și politicienii germani, venită în momentul preluării președinției Consiliului European de către prim-ministrul italian, pune într-o nouă lumină dezbaterea asupra viitorului Europei. Reluarea disputelor între națiunile europene nu constituie un progres în elaborarea unui mediu politic european coerent. Există o serie de elemente subtile ale mesajului președinției italiene care dau de gândit opiniei publice europene, atât prin prisma orientării celor care le emit, cât și prin prisma perspectivelor pe care acestea le creează.

1. Rădăcinile gândirii politice ale lui Silvio Berlusconi

Guvernul Berlusconi este un guvern de coaliție de centru-dreapta, cel puțin la nivel declarativ. La nivel real, acest guvern este compus din trei formațiuni politice: Forza Italia, Alianța Națională și Liga Nordului. Forza Italia este partidul premierului Berlusconi. Acesta moștenește o parte din patrimoniul fostului Partid Liberal Italian, de dinainte de 1993. La acestea, însă, se adaugă și elemente ale dreptei de dinainte de 1925, sub forma „popularilor” lui Don Sturzo. Această „moștenire” a fost revendicată, însă, înainte de Berlusconi, de Partidul Creștin-Democrat Italian, care, după 1945, a constituit o contrapondere eficientă, chiar dacă predominant centristă, la ascensiunea comuniștilor. La sfârșitul anilor '80, pe fondul scandalurilor de corupție și de implicare a Mafiei în politică, creștin-democrații italieni au suferit un regres substanțial.

La aceasta s-a adăugat slăbirea comuniștilor, după 1989, ceea ce a zguduit din temelii edificiul politic italian și așa fragil.

Silvio Berlusconi este cel mai bogat om de afaceri din Italia. El și-a clădit imperiul financiar-mediatic după modelul american, al poveștii de succes a omului simplu. Acest lucru avea să fie exploatat mai târziu în campaniile electorale și explică, totodată simpatia sa adâncă pentru Statele Unite. Această simpatie reciprocă dintre George Bush jr. și Silvio Berlusconi a fost evidentă în timpul întâlnirii acestora din 21 iulie a.c., când omul politic italian a fost primit în SUA ca un prieten intim al președintelui american.

Succesul lui Berlusconi s-a bazat însă și pe practici neortodoxe, acuzate în prezent de adversarii săi politici, printre care colaborare cu Mafia, dar și cu o serie de politicieni de extremă dreaptă sau chiar de stânga. Profitând de perioada de vid politic din anii 1993-1994, Berlusconi, cu ajutorul imperiului său mediatic, a reușit reluarea unor teme ale liberalismului și democrației-creștine, într-o haină nouă dominată de populism, naționalism și corporatism. Dat fiind clivajul puternic al societății italiene între stânga și dreapta, Berlusconi a reușit un succes răsunător în alegerile din 1994. Cu toate acestea aliații săi, adică Alianța Națională condusă de Gianfranco Fini, (nimeni alta decât succesoarea directă a fasciștilor italieni), și Liga Nordului, condusă de liderul xenofob Umberto Bossi, (o mișcare anti-imigraționistă și secesionistă), au jucat și joacă în continuare un rol foarte important în coaliția la putere în Italia.

2. Proiecția asupra Europei

Italia este una dintre țările fondatoare ale Uniunii Europene. În consecință, nici una din evoluțiile politice italiene la nivel intern nu pot lăsa indiferente celelalte state membre. Din partea stângii italiene nu există probleme care să ducă la o dezbatere contradictorie cu oficialii europeni; mai ales că unii dintre acești oficiali sunt chiar italieni (Romano Prodi fiind exemplul cel mai elocvent). Din partea drepte italiene, însă, lucrurile nu mai sunt atât de clare. Deși Berlusconi susține, de fiecare dată că este cel mai înfocat susținător al unei Europe unite, acțiunile sale pun sub semnul întrebării sinceritatea propriilor lui afirmații.

Politica internă a guvernului Berlusconi poate fi caracterizată de măsuri populiste și neoliberale, în sensul unei globalizări înțelese dogmatic. Provenit dintr-un mediu de afaceri este firesc ca premierul italian să încurajeze o integrare economică în defavoarea unei politici. Totuși, **naționalismul care se întrevede în politica sa economică vine în contradicție cu actualul trend european. Acest tip de naționalism este camuflat sub forma susținerii unei autonomii regionale mai mari, punct de convergență cu Liga Nordului, dar care este mai mult orientată spre Italia decât spre Europa, punct de convergență cu Alianța Națională.** În plus, politicile sociale ale guvernului italian neglijează problemele existente, inspirându-se mai mult din modelul corporatismului mussolinian, decât din teoriile neoliberale. Problema este că neajunsurile politicii italiene nu mai pot fi tolerate la nivel european și, în special, de către Germania, care duce greul în materie economică la nivelul Uniunii.

În actualul context european Berlusconi a venit la preluarea președinției rotative a UE cu o propunere-șoc: extinderea Uniunii Europene, prin cooptarea Rusiei, Turciei și Israelului. Deși, în prezent, dezbaterea europeană se con-

centrează asupra compatibilității dintre țările candidate din Europa Centrală și țările membre, propunerea lui Berlusconi pare să fie mult mai generoasă. Atitudinea este surprinzătoare pentru că, în trecut, dreapta italiană nu se arătase la fel de generoasă, condamnând țările candidate, mai ales pentru imigranții stabiliți în Italia (mulți dintre ei chiar din România). O asemenea schimbare nu poate fi interpretată decât dacă ne amintim de alte întreprinderi similare.

În 1988, liderul sovietic Mihail Gorbaciov, aflat la conducerea unui stat în pragul colapsului, amenințat din toate părțile, propunea crearea unei „Case comune europene”, de la San Francisco la Vladivostok. Prin aceasta, susținea el, securitatea europeană ar fi garantată și s-ar crea premisele unui imens spațiu de cooperare. De fapt, o asemenea construcție ar fi asigurat două lucruri din perspectiva sovietică: în primul rând, URSS ar fi căpătat o importanță sporită în problemele europene, dominate atunci de Statele Unite; în al doilea rând, construcția rezultată ar fi fost atât de slabă încât nu s-ar fi comportat ca o organizație coerentă pe plan internațional, lăsând mână liberă entităților naționale.

În cazul lui Berlusconi, propunerea unei Europe lărgite, de la Lisabona la Vladivostok, ar putea avea două semnificații majore. Mai întâi, având în vedere problemele și dezbaterile existente asupra funcționării viabile a unei Uniuni cu 25 de membri, o entitate și mai mare ar fi, evident, mult mai slabă și mai ne semnificativă. În aceste condiții, rolul statelor ar fi determinant, iar cei care ar dori o mai mare autonomie ar putea să o și obțină, în lipsa unui consens pe această temă. În acest fel, Constituția europeană ar deveni literă moartă, iar Uniunea Europeană ar funcționa doar economic, nu și politic.

În al doilea rând, nu se poate neglija coincidența dintre poziția Italiei cu privire la con-

structura europeană și poziția Statelor Unite față de aliații europeni și posibilele lor concentrări în structuri de securitate alternative față de NATO. În timpul crizei irakiene Italia a sprijinit ferm coaliția anglo-americană, în contradicție cu poziția franco-germană. Acest sprijin a avut în vedere distanțarea față de poziția franco-germană, atât în problema PESC, cât și a noilor instituții. Italia s-a raliat *de facto* la poziția britanică de menținere a suveranității naționale în defavoarea unei mai mari integrări politice.

În tot acest dezacord, rivalitatea națională nu este singura componentă, deși rămâne una dintre cele mai importante. În Parlamentul European, Forza Italia face parte din Partidul Popular European, de orientare conservatoare. În momentul conflictului cu politicienii germani, parlamentarii europeni socialiști, ecologiști și liberali au condamnat atitudinea premierului italian. Criticile, însă, au venit și din partea creștin-democraților, reprezentați de comisarul european Günter Verheugen. Acesta a adăugat o frază importantă, prin care afirmă că negocierile cu țările candidate după 2004 vor fi mai riguroase. Acesta constituie un fond comun între poziția sa și cea a guvernului italian: în timpul președinției italiene, negocierile cu UE vor fi mult mai dificile.

3. Perspectivele președinției italiene a UE pentru România

Țara noastră se află în rândul țărilor care continuă negocierile de aderare, urmând a finaliza procedurile respective, după cum se menționase anterior, în 2007. Acest fapt lua în calcul încheierea în timp util a negocierilor pe capitole cu Uniunea Europeană. În noul context creat de președinția italiană, situația s-ar putea schimba în mod defavorabil pentru România. Stilul politic al lui Berlusconi și propunerile sale-șoc pot crea dificultăți în două

direcții. Dacă într-adevăr se dorește o supraextindere a UE, atunci România va deveni membră unei organizații supradimensionate și nefuncționale, alături de țările din CSI, care nu împărtășesc, în prezent, decât parțial valorile democratice europene (această proiecție asupra UE este nerealistă, ceilalți mari actori europeni - Germania și Franța - nu sunt de acord cu acest lucru). Riscul cel mai mare pentru România este ca, sub președinția italiană, UE să fie concentrată pe rezolvarea unor probleme conflictuale și nu pe dezvoltarea integrării și continuarea extinderii.

Relațiile României cu Italia sunt destul de bune, chiar recent premierul italian asigurând partea română de sprijinul țării sale pentru aderarea României la UE. Cu toate acestea, șeful guvernului italian are de rezolvat mult mai multe probleme pe plan intern. Sub aparențele unei coaliții solide se ascunde, de fapt, un intens proces de negociere care are ca rezultat o politică europeană destul de incoerentă. Afirmările din luna iulie a.c. ale unui secretar de stat din Alianța Națională cu privire la turismul germani, care au condus la demiterea sa, au stârnit spiritele în coaliție. Nu se poate ignora prezența celor două partide extremiste la guvernare, deși acest lucru a fost ignorat de celelalte membre UE, contrar cazului Haider. Iar unul din punctele principale ale Ligii Nordului este eliminarea imigranților străini din Italia. În contextul în care o bună parte dintre aceștia sunt de naționalitate română, este de presupus că ar putea exista unele probleme în închiderea capitolelor de aderare la timp, pe perioada președinției italiene.

Totuși, poziția României în timpul războiului din Irak și aderarea țării noastre la NATO ar putea constitui atu-uri importante în relația cu președinția italiană. Relațiile bune cu Statele Unite s-ar putea prelungi și în ceea ce privește Italia, în ciuda problemelor ce ar putea apărea. În acest fel, România ar putea anula

punctele slabe și profita de pe urma situației existente. Nu trebuie uitată, însă, poziția celorlalte membre UE, care ar putea veni în opoziție

cu poziția guvernului italian. Poziția României ar trebui să țină seama de toate aceste variabile.
